

ИМКОНЯТИ ЧЕКЛАНГАН БОЛАЛАР БИЛАН ИЖТИМОЙ ИШ ОЛИБ БОРИШНИНГ ЎЗИГА ҲОС ХУСУСИЯТЛАРИ

Латинов Р.М.

*СамДТУ ижтимоий гуманитар фанлар
кафедраси ассистенти*

*Абдихоликова Настарин Абдивали кизи
Даволаш иши-2 2-курс 207-гуруҳ талабаси*

Юртимизда инсон манфаатларини таъминлаш, меҳр оқибат ва ўзаро ҳамжихатлик муҳитини янада мустаҳкамлаш, айниқса ногиронлар, ёлғиз кексалар, ва кам таъминланган оилаларнинг, умуман кўмак ва ёрдамга муҳтож ҳеч бир инсоннинг давлат ва жамият эътиборидан четда қолмаслигига эришишдан иборат [1].

Мамлакатимиз мустақилликка эришгандан сўнг ҳар бир соҳада ўзининг ижобий ишларини амалга ошира бошлади. Хусусан соҳаларни ривожлантириш билан биргаликда энг асосий урғу инсон манфаатларини таъминлаш, уларнинг хоҳиш истаклари, энг юксак орзулари, кўзлаган мақсадларига эришишга, ҳар томонлама қулайликлар яратиш истаги энг олдинги мақсад сифатида қўйилди. Айниқса кам таъминланган оилаларга ҳар томонлама ёрдам бериш, ногиронларни ҳам ўзига ҳос ижтимоий ҳимоя қилиш масалаларига жиддий эътибор берилга бошланди, ҳамда бу ишлар самараси ва давомийлиги бугунги кунгача оғишмай амалга оширилаётганлиги диққатга сазовордир.

Юртимизда қадим-қадимдан инсонлар ўртасида меҳр-оқибат, бир-бирига ёрдам бериш, ёнидагиларнинг ҳолидан-хабар олиш каби эзгу одатларимиз мавжуд бўлган. Масалан, эзгу одатимизга айланиб кетган меҳр-оқибат тушунчасини оладиган бўлсак, унинг жуда тарихий, миллий, диний илдизлар борлигини кўриш мумкин. Бу аввало, инсоннинг инсон билан, қўшнининг-қўшни билан, қариндошнинг қариндош, оиланинг оила билан, энг муҳими, шахснинг жамият билан уйғун бўлиб яшашини, етим-есир, бева-бечора ва ногиронларга, мусофирларга саҳоват кўрсатиш, сидқидилдан, беғараз ёрдам беришни англатади ва бундай хусусият ҳалқимизнинг маънавий оламига сингиб кетганини ҳеч ким инкор этолмайди[2]. Мана шу эзгу амалларни давом эттириш, имконияти чекланган болаларни жамиятга мослаштириш энг зарур вазифаларимиздандир. Бугунги кунда ногиронларнинг жисмоний физиологик камчиликларини ва бу вазиятлар билан боғлиқ ўзига ҳос ўзгаришларни билиш, билан биргаликда уларнинг маънавий олами, руҳий ҳолати, психологияси, ички

кечинмалари, ҳиссиётларида кечадиган жараёнларни чуқурроқ ўрганишни ва кўпроқ тадқиқ қилишни тақозо қилаётганлиги, кечиктириб бўлмас ҳақиқатдир.

Жисмоний ёки ақлий нуқсонлари борлиги туфайли турмуш фаолияти чекланганлиги муносабати билан ижтимоий ёрдам ва ҳимояга муҳтож бўлган шахс ногирон ҳисобланади[3]. Шахсининг турмуш фаолияти чекланганлиги унинг ўз-ўзига хизмат қилиш, юриш, йўлини топа олиш, мулоқот қилиш, ўз хатти-ҳаракатини назорат этиш, шунингдек меҳнат фаолияти билан шуғулланиш қобилияти ёки имкониятини тўла ёхуд қисман йўқотганлигида ифодаланади.

Ногиронлар ўз навбатида ақлий имконияти чекланган ҳамда жисмоний имконияти чекланган шахслар гуруҳига бўлинади. Бу турга мансуб инсонлар жамиятимизда борлигини ҳеч ким инкор этолмайди. Шундай экан бу турдаги ногиронларнинг жамиятда ўз ўрнини топишига кўмаклашиш, уларнинг руҳиятини яъний психологиясини ижобий томонга ўзгартириш, ёнидагилар билан муносабатларини яхшилаш, эртанги кунга қизиқишини ва ишончини ошириш ижтимоий соҳа вакиллариининг асосий вазифалари сирасига киради. Шундай экан биз имконияти чекланган болаларга ижтимоий хизматни кўрсатишда биринчи навбатда уларнинг руҳиятини соғломлаштиришга ва жонлантиришга эътибор қаратишимиз ҳамда психологиясини ўзгартириб, янги муҳитга янги ўзгаришларга тез мослашиши учун ҳаракат қилишимиз лозим. Руҳий ҳолатдан ташқи қиёфа ва хатти-ҳаракатга нисбатан ҳам ёққолроқ далолат берувчи нарсаси, албатта, айтилаётган гап-сўз ва унинг айтилиш оҳангидир. Мана шу сабабли имконияти чекланган болалар билан ижтимоий иш олиб боришда, ижтимоий иш ходимлари зарурий машғулотларидан ўткан бўлишлари, ҳамда давомий равишда илмий, амалий тажрибаларини ошириб боришларини таъминлашлари керак бўлиб, бунга: болаларнинг ҳуқуқлари ва қонун, болаларга нисбатан зўровонлик, шу билан биргаликда имконияти чекланганларнинг жисмоний, руҳий ва ақлий нуқсонлари билан боғлиқ жараёнлар ҳақида аниқ тушунчага эга бўлишлари лозим. Шу билан биргаликда ижтимоий иш соҳаси мутахассислари имконияти чекланган болалар кимлигини, ва улар қандай ҳолатда эканлиги борасидаги, аниқ маълумотларга эга бўлишлари, ҳамда бу турдаги инсонларда кечадиган барча ўзгаришлар ва нуқсонларни ҳисобга олган ҳолда иш олиб бориш жараёнлари яхши самара беради.

Имконияти чекланган болаларнинг ҳаёт тарзини яхшилаш, яъний, ҳар бир кунини бир байрам сифатида кутиб олишини ташкиллаштириш ва бу жараённинг узвийлигини бузмаслик уларнинг психологиясида ўзининг фойдали натижаларини кўрсатишига олиб келади. Бу турдаги болаларнинг руҳияти бўйича ўзини-ўзи англашга ҳаракат қилдириш, ўзининг ахволига баҳо

бера олиш кўникмаларини шакиллантириш, мухим вазифалардан хисобланади. Бундан ташқари, мулоқатда имконияти чекланган болаларга зарурий имкониятларни амалга ошириши учун мухит яратиб бериш билан биргаликда, уларнинг имкониятларини амалий жихатдан юзага чиқаришини назорат қилишимиз лозим. Шу билан биргаликда ногиронларда мулоқатга қришиш жараёнида ҳам жиддий тўсиқлар мавжудлигини тажрибаларда яққол кўринмоқда.

Имконияти чекланган болалар билан ижтимоий иш олиб боришда ижтимоий иш ходими эътибор берадиган яъна бир жараён борки, бу ҳолатни мана шу вазиятни ҳал қилмасдан ўтиб бўлмайди. Бу, ногиронлар билан мулоқатга қришиш жараёни хисобланади. Ижтимоий иш ходими ҳар бир имконияти чекланган инсоннинг дардини билиши, тарихи ҳақида зарурий маълумотга эга бўлиши ва муомилага қришишдан олдин ногиронлардан нимани сўраши мумкинлигини билиши лозим. Бундан ташқари ижтимоий иш ходимлари ҳар битта имконияти чекланган бола билан мулоқатга қришиш жараёнида уларга шахс сифатида ўзи билан тенгдош дўст эканлигини хис қилдириб, самимий чин дилдан муносабатда бўлиши ходим кутгаётган энг яхши натижани келтириб чиқариши мумкин. Юқорида келтириб ўтилган тушунчалар билан бирга ижтимоий иш соҳаси мутахассисларида имконияти чекланганларга нисбатан эмпатия бўлиши зарур, бу ҳолат ўз навбатида ўртадаги муносабатларни янада мустаҳкамлайди ва мижоз билан ижтимоий иш ходими ўртасидаги кўринмас тўсиқнинг барҳам топишига сабаб бўлади.

Ҳар қандай инсон ҳам ногиронлар билан муносабатга қришишда уларга ачиниш, кўрқиш, менсимаслик, ҳадиксираш, камситиш, қулиш каби муносабатда эмас аксинча дўстона, ҳамдардлик ёрдам бериш тарзда соғлом одамларга қандай муомила қилинса уларга ҳам шундай самимият билан, чин кўнгилдан муомила қилиш керак. Мана шу тарздаги муносабатлар имконияти чекланган болаларнинг муоммоларини янада кўпайтириб, эртанги кунга ишончини сўндириши, ёки аксинча қайфияти кўтарилиб рухий тетиклик билан эртанги ҳаётига яънада қувонч ҳамда ишонч билан қарашига сабаб бўлиши мумкин. Ахир айтишади-ку биргина яхши сўз билан ҳам инсоннинг ҳаётини бутунлай ўзгартириб юбориш мумкин деб. Бу тақидлаб ўтилаётган тушунчалар биргина ижтимоий иш касбига алоқадор инсонларга эмас, балки жамиятнинг ҳар бир аъзосига талуклий деб хисоблаймиз. Имконияти чекланган болалар билан ижтимоий иш олиб бориш жараёнида ижтимоий иш ходимлари уларнинг рухияти, ички хиссиёти, дарди, интилишлари, қизиқишлари, ҳаётга бўлган қарашларини ўрганиши ва шу орқали мижозининг муаммоларини, ҳамда қучли

томонларини аниқлаб янада ишончли ҳамда яънада самарали ёрдам кўрсатиши мумкин бўлади.

Адабиётлар

1. И.Каримов. “Ўзбек халқи ҳеч қачон ҳеч кимга қарам бўлмайди”. “Ўзбекистон”, 2005, 6-112.
2. Қ. Назаров. “Манавий қадриятлар ва инсон қадри”. “Маънавият”, 2011, 6-10.
3. Ўзбекистон миллий энсклопедияси. “Давлат илмий нашриёти” 2003, 6-375.
4. С. Тўйчиева, А. Норбеков “Ижтимоий сиёсат”. “Фан ва Технология” нашриёти Т.-2010 ,6-7.